

Şâhiyye adlı kollara ayrılmıştır. Günümüzde bunlardan son iki kol İran, Amerika Birleşik Devletleri ve bazı Avrupa ülkelerinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ni'metullâh-ı Velî, *Dîvân*, Tahran 1328 hş., s. 75, 579, 601; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 348^b; Latîfî, *Tezkiretû's-su'arâ ve tabsiratü'n-nuzamâ* (haz. Rıdvan Canım), Ankara 2000, s. 524; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 64; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 165, 217; II, 268; Harîrîzâde, *Tib-yân*, III, vr. 263^b-265^a; Ma'sûm Ali Şâh, *Tarâ'îk*, III, 1-60, 84; Nasrollah Pourjavady – P. L. Wilson, *Kings of Love: The Poetry and History of the Ni'matullâhi Sufi Order*, Tahran 1978; a.mlf., *ler*, "İsmâ'îlis and Ni'matullâhis", *St.I*, XLI (1975), s. 113-135; Mes'ûd Hümâyûnî, *Târîh-i Silsilehâ-yi Tarîkat-i Ni'matullâhiyye der Îrân*, Tahran 1979; Javad Nurbakhsh, *Masters of the Path: A History of the Masters of the Nimatullahi Sufi Order*, New York 1980; a.mlf., *The Path: Sufi Practices*, London 2003; J. Aubin, *Matériaux pour la biographie de Shah Ni'metullah Wali Kirmani*, Tahran - Paris 1982; Abdülhüseyn Zerrinkûb, *Dûnbâle-i Cüstücû der Taşavvuf-i Îrân*, Tahran 1369 hş., s. 190-222; T. Graham, "Shah Ni'metullah Wali: Founder of the Ni'matullâhi Sufi Order", *The Legacy of Medieval Persian Sufism* (ed. L. Lewisohn), London-New York 1992, s. 173-190; Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süfîlik: Kalendariler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1992, s. 46-50; a.mlf., "Les milieux soufis dans les territoires du beylicat ottoman et le problème des 'Abdalân-ı Rum' (1300-1389)", *The Ottoman Emirate* (trc. E. Zacharidou), Rethymnon 1993, s. 145-158; Ahmet T. Karamustafa, "Early Sufism in Eastern Anatolia", *Classical Persian Sufism: From its Origins to Rumi* (ed. L. Lewisohn), London-New York 1993, s. 175-198; a.mlf., *God's Unruly Friends: Dervish Groups in the Islamic Later Middle Period 1200-1550*, Salt Lake City 1994; Hamid Ferzâm, *Tahkîk-i der Ahvâl ve Nakd-i Âşâr u Ef-kâr-ı Şâh Ni'metullâh-ı Velî*, Tahran 1374/1995; Şâh Süleyman Safevî, *Âyin-i Kalendarî*, Tahran 1376 hş., s. 183-184; Fuad Köprülü, *Anadolu'da İslamiyet* (haz. Mehmet Kanar), İstanbul 2002, s. 77; Mahmut Erol Kılıç, "Şâh Ni'matullah Wali in Turkish Literature and Ni'matullahiyya Order in Ottoman Sûfism", *Celebrating a Sufi Master: A Collection of Works on the Occasion of the 2. International Symposium on Shah Nematollah Wali*, The Netherlands 2003, s. 35-52; a.mlf., "Şâh Ni'metullâh Velî der Edebiyyât-ı Türkî ve Zuhûr-ı Şâh Ni'metullâh der Niyân-i Kalendarî-yân-ı 'Oşmânî" (trc. Vahid Hâc Muhammedî), *Mecmû'at-ı Makâlât der Bâre-i Şâh Ni'metullâh Velî*, Tahran 2003, s. 223-246; a.mlf., "Taşavvuf der Asyâ-yi Şâgîr ve Balkân", *Dânişnâme-i Cihân-i İslâmî*, Tahran 2003, VII, 419-431; Mustafa Âzmâyîş, *Silsile-i Ni'metullâhiyye der Devrân-ı Ahîr*, Tahran 2003; Hamid Algar, "Ni'mat-Allahîyya", *El²* (İng.), VIII, 44-48; A. A. Godlas, "Ni'matullahiyah", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, III, 252; L. Lewisohn, "An Introduction to the History of Modern Persian Sufism, Part I: The Ni'metullahi Order", *BSOAS*, LXI (1998), s. 437-464. MAHMET EROL KILIÇ

Nİ'METULLÂHIYYE

(نعمۃ اللہیہ)

Ni'metullâh-ı Velî'ye

(ö. 834/1431)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. Nİ'METULLÂH-ı VELÎ).

NİNE

Türkçe'de babanın ve annenin annesini, büyük anneyi ifade eder. Arapça'daki karşılığı *ceddedir*. Torunla nine arasındaki akrabalık ilişkisi dinî ve ahlâkî görevlerin yanı sıra hukukun bazı alanlarında karşılıklı birtakım hak ve vecibeler doğurmak-tadır.

Nine kişinin "usul" (üst soy hısımları) adı verilen yakın akrabası içinde yer alır. Kur-ân-ı Kerîm'de kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınlardan (muharremât) bahseden âyette geçen (en-Nisâ 4/23) "anne"-nin hem anneyi hem baba tarafından ninenleri kapsadığı konusunda görüş birliği vardır. Dolayısıyla hangi cihetten ve hangi dereceden olursa olsun nine devamlı evlenme engelinin söz konusu olduğu yakın-lardandır; mahremiyet ve tesettür açısından anne hükmündedir. Süt hısımlığı sebebiyle evlenilmesi haram olan kadınlar arasında ise sütanne ve sütbaba tarafından bütün nineler, eşin sütnineleri ve süt üvey nineler yer almaktadır. Evliliğten doğan hısımlık bağı sebebiyle kişinin evlenmesi yasak olan yakınları arasında usulün eşleri de bulunmaktadır. Nitekim üvey anneye evlenme yasağına dair âyette yer alan (en-Nisâ 4/22) "babalarının evlendiği kadınlar" ifadesindeki "baba" kelimesi yukarıya doğru bütün dedeleri kapsadığı için bir erkek dedesinin eşi konumundaki üvey ninesiyle evlenemez. Aynı şekilde evlenilmesi haram olan kadınlardan bahseden âyette geçen "eşlerinizin anneleri" ifadesi gereğince bir erkeğin eşinin baba ve anne tarafından nineleriyle evlenmesi haramdır. Evliliğin sona ermesi bu haramlığı kaldırmadığı gibi haramlığın sabit olması için evlilik akdinin yapılmış olması yeterli olup zıfâfın gerçekleşmesi şart değildir.

Nineyle ilgili diğer bir aile hukuku meselesi hısımlık nafakasının gerekli olup ol-mamasıdır. Fakihlerin çoğunluğuna göre usul-fürû arasındaki nafaka yükümlülüğü nine-ler için de söz konusu olduğundan sırası geldiğinde ve şartlar oluştuğunda nine ile torun arasında karşılıklı olarak hısımlık nafakası hükümleri uygulanır. Mâlikîler ise

sadece anne baba ile çocuklar arasında nafaka yükümlülüğü ilişkisinin bulundu-ğu görüşündedir. Bu yaklaşımla bağlantılı olarak çoğunluk nine ile torunun birbirle-rinden zekât alıp veremeyeceğini, Mâlikî-ler buna engel bulunmadığını ifade eder. Öte yandan annenin bulunmaması veya gerekli şartları taşımaması halinde küçü-ğün bakım ve terbiyesi hak ve görevi (hi-dâne) anneanneye geçer.

Miras konusunda nineler, annenin veya babanın annesinden sonra arada erkeğin bulunup bulunmamasına göre "sahih" ve "sahih olmayan" (fâsîd) şeklinde bir ayırı-ma tâbî tutulur. Anneanne ve babaanne ile bunların anneleri ve anneanneleri "sa-hih nine" olarak isimlendirilir ve belirli pay sahibi mirasçılar (ashâbü'l-ferâiz) arasında yer alır. Ölenin annesi yoksa, ister anne ister baba tarafından olsun sahîh nine mi-rasın altında birini alır. Bu konudaki delil Hz. Peygamber'in uygulamasıdır (*el-Muvaṭṭaʿ*, "Ferâiz", 4; *Müsned*, IV, 225; Dârimî, "Fe-râiz", 6; İbn Mâce, "Ferâiz", 3, 4; Ebû Dâ-vûd, "Ferâiz", 5; Tirmizî, "Ferâiz", 10). An-ne sağ ise nine mirasçı olamaz. Ayrıca fa-kihlerin çoğunluğuna göre nineyi ölene bağ-layan oğlunun hayatta olması onun miras-çılığını engeller. Baba sadece kendi annesi olan ninenin mirasçılığını engellediğinden onunla birlikte bulunan anneanne miras-tan altında bir hisse alır. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve Dâvûd ez-Zâhirî bu görüştedir. Han-belî mezhebinde tercih edilen görüşle Şâ-fîler'den nakledilen bir rivayete göre nine oğluyla birlikte mirasçı olur. Annenin an-nesiyle babanın annesinin birlikte bulun-maları örneğinde olduğu gibi aynı derece-den birden fazla ninenin bulunması duru-munda altında bir hisse aralarında eşit bi-çimde paylaşırlar. Aynı cihetten (anne ya-hut baba tarafından) farklı derecede ninele-rin birlikte bulunması halinde yakın olanın uzak olanın mirasçılığını engelleyeceği hu-susunda görüş birliği vardır. Farklı cihet-lerden ninelerin yakınlık ve uzaklık durum-larının diğerlerine etkisi hakkında ise gö-rüş ayrılığı bulunmaktadır (bk. *Mv.F*, XV, 120-121).

Anneanne ve babaannenin babaanne-leri, araya erkek girdiği için "sahih olma-yan nine" şeklinde adlandırılıp ashâbü'l-ferâiz ve asabe dışında kalan akrabanın oluşturduğu zevî'l-erhâm grubunda ele alınır. Başlangıçta ihtilâf olmakla birlikte sonraki dönemlerde hukuk ekolleri zevî'l-erhâmın mirasçılığında prensip olarak it-tifak etmiştir. Ancak zevî'l-erhâmın ken-di içerisinde hangi usul ve sıra dahilinde mirasçı olacağı konusunda farklı görüşler

bulunduğundan sahih olmayan ninelerin mirasçılık pay, sıra ve önceliği tercih edilen ölçüye ve ölene yakınlık derecesine göre farklılık gösterir (Aktan, s. 221-242; ayrıca bk. ZEVÎ'İ-ERHÂM).

Yargılama hukukunda usul-fürû arasında yakınlık şahitlik için engel sayıldığından nine ile torunun birbiri lehine yaptıkları şahitlik geçerli değildir. Aynı şekilde bir hâkim usul ve fûrûn davasına bakamayacağı için torunun ninesiyile ilgili davaya bakması kabul edilmemiştir. Ayrıntıları hakkında bazı görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte belirli derecedeki yakınlarından birinin malını çalana hırs şartının gerçekleşmediği düşünülerek had cezası verilmemesi ve fûrûndan birini öldürmesi halinde usule kısas uygulanmaması gibi hükümler de ceza hukuku kapsamında nineyi ilgilendiren özel durumlar arasında zikredilebilir (bk. HIRSİZLİK; KISAS).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvaṭṭaʿ, "Ferâiz", 4; *Müsned*, IV, 225; Dârimî, "Ferâiz", 6; İbn Mâce, "Ferâiz", 3, 4; Ebû Dâvûd "Ferâiz", 5; Tirmizî, "Ferâiz", 10; Cessâs, *Ahkâmü'l-Ḳurʿân*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbî'l-Arabî), II, 123 vd.; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, VIII, 305-309; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Beyrut 1988, II, 349-351; Şevkânî, *Neylû'l-evṭâr*, VII, 199 vd.; Mahmud Esad Seydişehirî, *Ferâidü'l-ferâiz*, İstanbul 1326, s. 138, 146; Ebû'l-Yakzân Atıyye el-Cübûrî, *Hükümü'l-mirâs fi's-şerʿati'l-İslâmiyye*, Bağdad 1388/1969, s. 127 vd., 201; Bilmen, *Kamus*², V, 252-254; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, İstanbul 1991, s. 150-159, 219-242; "Cedde", *Mu.F*, XV, 119-123.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

NİNEVÂ

(نينوى)

Asur Krallığı'na başkentlik yapan ve harabeleri günümüzde Irak sınırları içinde bulunan tarihî şehir.

Ninevâ'nın (Ninova) kuruluş tarihi milâttan önce V. binyılın ortalarına kadar gider ve tanrıça Nin'den (İştâr, Astarte) geldiği kabul edilen adına (Ninuwa) milâttan önce III-II. binyıl çivi yazılı belgelerinde birçok defa rastlanır. Asur Kralı II. Asurnasirpal (m.ö. 884-858) tarafından yeniden kurulurcasına ihya edilerek krallığın başkenti haline getirilen şehir, II. Sargon'un (m.ö. 722-705) 16 km. güney tarafına kurduğu yeni başşehir Dur-Şarrukin'e (Korsâbâd) yerleşmesi üzerine ikinci planda kalmışsa da bu durum uzun sürmemiş, Sanherib'in (m.ö. 705-681) emriyle daha geniş biçimde imar edilip tekrar başkent yapılmıştır. Sanherib'in açtirdığı sulama ka-

nalları sayesinde çevresinde bağ ve bahçelerin arttığı Ninevâ bir zevk ve sanat merkezi durumuna gelmiş, aynı zamanda bir kültür merkezi olarak tanınmıştır. Asurnasirpal (m.ö. 669-627) burada dünyanın ilk kütüphanelerinden sayılan büyük bir kütüphane kurmuş, çok sayıda Sumerce ve Akkadca tablet bu kütüphanede bir araya getirilmiştir. Şehir görkemli dönemini milâttan önce 612 yılına kadar sürdürmüş, bu tarihte, Bâbillilerle birleşerek Asur İmparatorluğu'nu yıkan Medler tarafından üç aylık bir kuşatmadan sonra ele geçirilerek yağmalanmış ve tahrip edilmiştir.

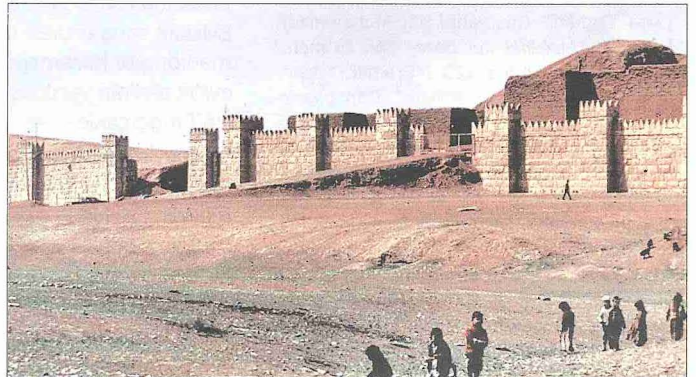
Eskiçağ tarihinde büyük bir öneme sahip olan Kral yolu Ege sahillerinde Efes'ten, yine Eskiçağ dünyasının önemli ulaşım eksenlerinden birini teşkil eden Karadeniz-Kuzey Mezopotamya yolu da Amisos'tan (Samsun) başlayarak Ninevâ'da sona eriyordu. Burası Ortaçağ boyunca küçük ve harap bir şehir olarak varlığını korumuştur. Ninevâ, Bizans-Sâsânî mücadelesinde önemli rol oynamış, Bizans İmparatoru Herakleios, Sâsânîlerle yıllarca süren mücadelesini 627 yılı Aralık ayında Ninevâ önlerinde II. Hüsrev Perviz'e karşı kazandığı zaferle sona erdirmiştir. Yahudi seyyahı Tudelalı Benjamin'in 1165-1173 yılları arasında yaptığı seyahatte uğradığı yerlerden biri de Nivevâ'dır. Eserinde harabe durumunda bir şehir olarak bahsettiği Ninevâ'da iki sinagoga rastladığını, ayrıca çevresinde bazı köy ve mezraların bulunduğunu bildirmektedir. 1174-1187 yıllarında gerçekleştirdiği gezisi sırasında Ratisbonlu Petachia da Ninevâ'ya uğramıştır. Topraklarının zift gibi kara olduğunu söyleyen seyyah burada 6000'den fazla yahudinin yaşadığını belirtmekte, ayrıca şehirle ilgili başka bilgiler vermektedir.

İslâm kaynaklarında adına Ashâb-ı Kehf'in uyuduğu mağaranın o civarda olduğuna dair rivayetler münasebetiyle de rastlanan Ninevâ, Hz. Yûnus'un memleketi olarak bilinmekte, hemen bütün eser-

ler buradan Yûnus b. Mettâ'nın şehri diye bahsetmektedirler. Nakledilen bilgilere göre Hz. Yûnus putperest Ninevâlılar'a peygamber olarak gönderilmiş, fakat şehir halkı eski inançlarında ısrar edince onları bırakıp gitmiş, daha sonra yaptıkları hatayı anlayan Ninevâlılar tövbe ederek Hz. Yûnus'un peygamberliğine inanmışlardır. Kaynaklarda Hz. Muhammed'in de Ninevâ'nın Yûnus peygamberin memleketi olduğunu söylediği belirtilmekte ve bununla ilgili olarak şu olaya yer verilmektedir: Resûl-i Ekrem, hicretten önce İslâm'a davet için gittiği Tâif'te gördüğü eziyet ve işkence üzerine Şeybe ve Utbe b. Rebîa kardeşlere ait üzüm bağına sığınmış ve burada kendisine Addâs adındaki hristiyan köle efendilerinin emriyle bir tabak üzüm sunmuştur. Addâs'a nereli olduğunu soran Hz. Peygamber ondan Ninevâ cevabını alınca, "Yûnus b. Mettâ'nın memleketi Ninevâ mı? O benim kardeşimdir. O peygamberdi; ben de peygamberim" demiştir. Bu konuşmadan etkilenen Addâs orada İslâmiyet'i kabul etmiştir (İbn Hişâm, I-II, 421; Taberî, II, 345-346).

Ninevâ adına, Erbil hâkimi Muzafferüddin Kökbörü'nin Musul Atabegi Nüreddin Zengî Arslanşah'a ait topraklara saldırması ve bu sırada Ninevâ'yı yağmalaması vesilesiyle de rastlanmaktadır (600/1204). XIII. yüzyılda Ninevâ da Moğol istilâsından payını almış ve büyük bir katliam ve tahribat görmüştür.

Ortaçağ İslâm seyyahlarından İbn Cübeyr ve İbn Battûta, Ninevâ'ya da gelmişler ve buradan çok etkilenmişlerdir. Seyahatnâmelerinde şehirle çevresindeki sur kalıntılarını, camî, ribât ve diğer binaları anlatırken Hz. Yûnus ile Ninevâ halkının tövbelerinin kabul edildiği Tellûttevbe (Tellüyyûnus) tepesinden de bahsetmekte ve cuma günleri halkın bir inanışa göre Yûnus peygamberin kabrinin de bulunduğu bu tepeyi ziyarete gittiğini bildirmektedirler. Kaynaklarda Ninevâ'da onun hâtırasına

Ninevâ
surlarının
restorasyon
sonrası
görünüşü